

Meningsfylt skrive- og leseopplæring

Iris Hansson Myran

Skrivesenteret

Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning

NTNU

Norwegian University of
Science and Technology

*Nettverk skal være arenaer for **faglig utvikling, erfaringsdeling og refleksjon**. Arbeidet skal ta utgangspunkt i konkrete praksiseksempler som støttes opp med teori og forskning.*

(Torbjørn Lund)

Våren 2023 skal kursdeltakerne:

- Ha forståelse for hva som kjennetegner meningsfylt begynneropplæring i skriving og regning
- Ha forståelse for grunnleggende prinsipper for å legge til rette for alle elevers læring, slik at alle elever får mulighet til å lære å lese, skrive og regne
- Kunne legge til rette for tilpasset opplæring, motivasjon og mestring
- Kunne utvikle god begynneropplæring i samsvar med LK20

Fagsamlinger (09.30–15.30)

Samling 1:

- Forventinger til nettverksarbeidet, både fra deltakerne og Skrive- og Matematikksenteret
- Ny læreplan (LK20)
- Utforskende undervisning – lek og læring i matematikk
- Bygge på elevenes tenkning
- Bokstavlæring og lekende tilnærming til skriftspråket

Samling 2:

- Erfaringsdeling og faglig innspill
- Meningsfylt skriveopplæring
- Ulike tilnærminger til skriving og lesing

Samling 3:

- Erfaringsdeling og faglig innspill
- Motivasjon og utforskende matematiske samtaler
- Problemløsning og ulike representasjoner

Samling 4:

- Erfaringsdeling og faglig innspill
- Å bygge stillas rundt elevenes skriving
- Litteratur som utgangspunkt for lesing og skriving

Samling 5:

- Erfaringsdeling og faglig innspill
- Begrepsforståelse, tallforståelse og planlegging
- Vurderingsverktøy

Samling 6

- Erfaringsdeling og faglig innspill
- Erfaringer fra FUS-prosjektet (Funksjonell skriving de første skoleårene)
- Mestringsnivåbeskrivelser og vurdering av elevtekster
- Veien videre

Tenkeskriving

Presentasjonsskriving

Utforske og prøve ut tanker og ideer

Alt er lov, ikke formelle krav

For seg selv

Presentere egne og andres tanker og vise kunnskap

Formelle krav til innhold, sjanger og språk

For en leser eller lytter

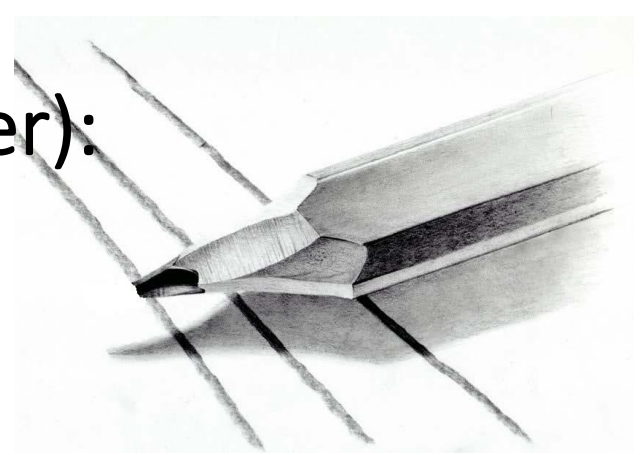
Alle kan mestre denne formen for skriving

Elevene trenger støtte i form av skrivestrategier og modellering

Å skrive er også en måte å utvikle og strukturere tanker på og en metode for å lære.

Tenkeskrivingsoppgave (2 minutter):

SKO

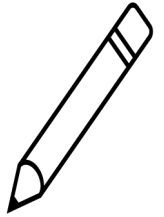
- Skrev du liste, tankekart eller sammenhengende tekst?
- Oppsto det nye tanker underveis mens du skrev?
- Har alle skrevet akkurat det samme som deg?

Skrivestartere/skrivekvart/tenkeskriving

Mange skoler har lesekvart. Det fører til at elevene får trent "lesemuskelen". Hva med å gjennomføre skrivekvarter, der elevene også får mulighet til å trene "skrivemuskelen"?

Skriveoppgavene kan gjerne være her-og-nå-oppgaver som elevene kan dele med hverandre. Oppgaven kan også inngå som en del av en større skriveoppgave der elevene får videreutvikle tekstene sine.

1. Skriv fritt i ca. 2 minutter (her er alt lov)
2. Les eller fortell om det du har skrevet til sidemannen/læringspartner
3. Noen ønsker kanskje også å dele sine tekster i plenum (dette kan gå på omgang)

Skriveoppdrag:

- Ha en boks eller en pose med mange ulike ord. Elevene trekker ett eller flere ord som de skal skrive fritt om i ca. 2 minutter. La elevene få være med på å lage ordbanken.

LITERACY

- evnen til å
tolke, forstå,
lese, skrive,
snakke

Tilgangskompetanse

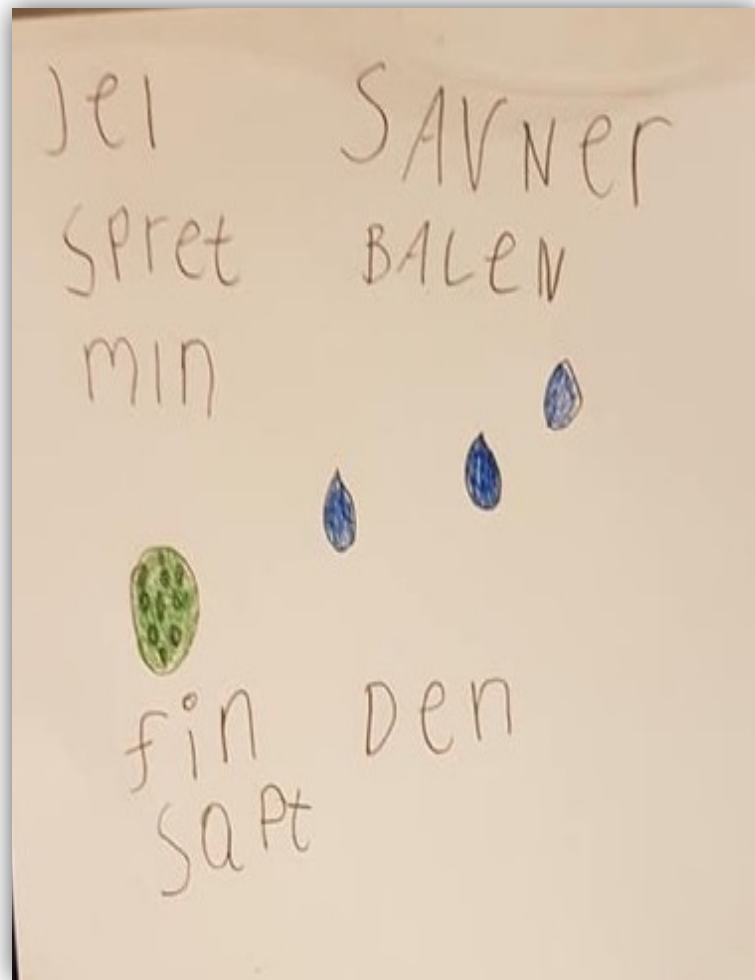
Tekstkompetanse

Skriftkyndighet

Formålsparagrafen: opne dører mot verda og framtida ...

Meningsfylt skriveopplæring

- Hvorfor skriver vi?
- Hva kan vi bruke skrivinga til?
- Hva kan vi gjøre med skrift?
- Hvordan kan vi skape mening, kommunisere og oppnå noe gjennom å skrive?

Ledelsen på skolen premierte de «beste» elevene i klassen

Dagens
Kira Amalie Berg Ottesen (19), Svingvolden

Det var vitnemålsundervisning, og læreren var bakke mottopp holdt en vakkert tale som ble den det er flere av oss til nå. Det uttrykte seg på å være på seg selv og egen pakke i en krevende beredning, og om å gi litt mer.

For mange har dette vært et vanskelig og krevende år. De som har måttet kjempe og holde ut. For andre har kjempe vært en positiv opplevelse.

Årets har vært et år med store utfordringer, som har skutt, medvert og holdt. Vi da en representant fra ledelsen kom inn i klasserommet vårt med gavelert på 1000 kroner for å høre frem og presentere de utvalgte med best resultatene, trodde jeg mestendei ikke egne øyne og ører.

Det var vakkert å sette i klasserommet, skriver Kira Amalie Berg Ottesen (19).

Si;D

Det mottatte av pensum. Klassen vil er nå ferdig på behag og oppvekt ligner, og neste år

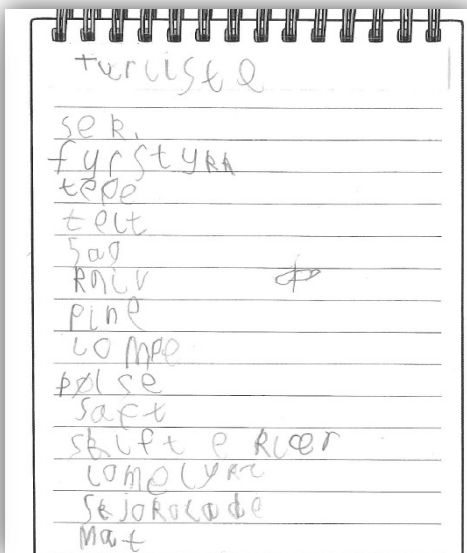
Skolen svarer

Vi anerkjenner alle våre elever

Egner Kira: Takk for at du tar opp et viktig tema. Det er fint at du som er en av våre flotte elever, opplever anerkjennelsen på denne måten. Noelen og, har 100 elever, og vi legger ned mye arbeid for å sikre et godt skoleliv for de vi deler elevenestadiet. Vi tenker å gi alle våre elever anerkjennelse gjennom hele skoleåret for arbeidet de legger ned i skolearbeidet. Vi har i samarbeid med elevene laget mange tradisjoner med fokus på være raus og anerkjennende. Tradisjonene for å anerkjenne fadder og søster arbeid med skolearbeidet, de uttrykte seg om i mange av de utvalgte uttalelser og domstener i turneringene.

Flere ulike anerkjennelser

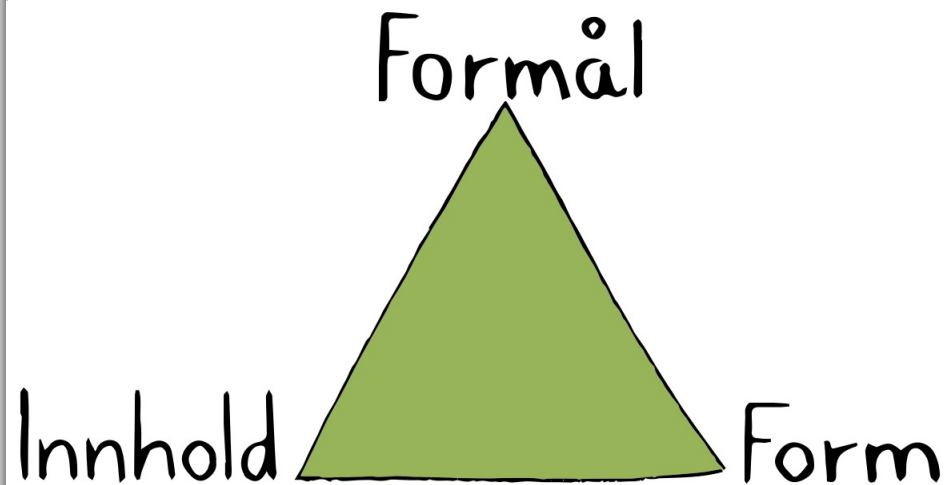
Vi gir også oppmerksomhet til elevene som har anner for vår utdanning og arbeid. Det er viktig å vite at alle elevene er viktige og har sin egen rolle i skolen. Det er mange elever som bidrar til den gode skoledagen. Det er viktig å vite at alle elevene er viktige og har sin egen rolle i skolen. Det er mange elever som bidrar til den gode skoledagen. Det er viktig å vite at alle elevene er viktige og har sin egen rolle i skolen.

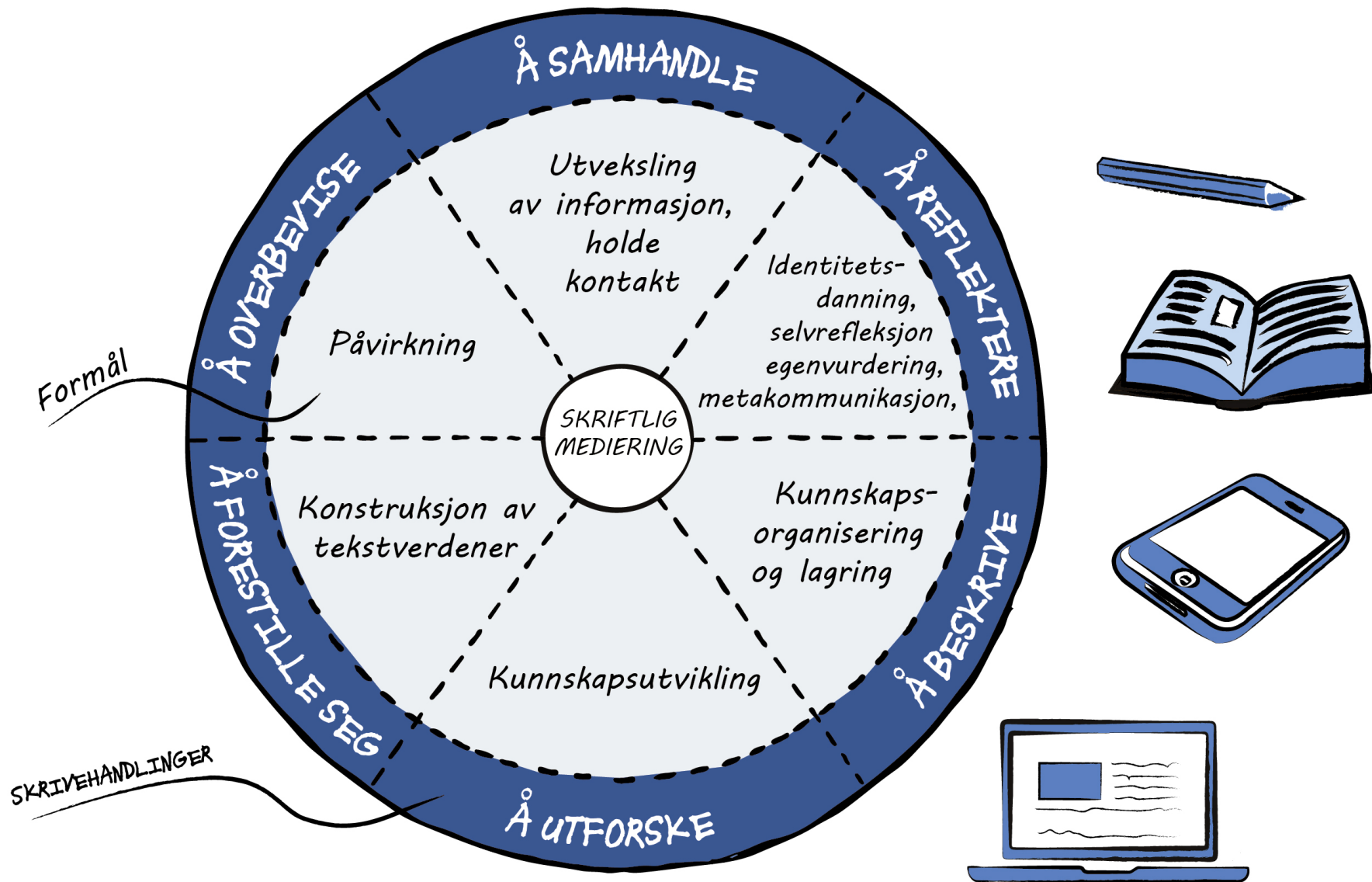
«Skrivekompetanse kan defineres som det å kunne ytre seg skriftlig på en forståelig og hensiktsmessig måte, tilpasset ulike situasjoner og ulike formål.»

(Evensen, 2010)

(Smidt, 2011)

SKRIVEHJULET

God skriveopplæring bygger på en helhetlig forståelse av skrivekompetanse.

Skrivekompetanse

Kunnskap om skriving f.eks.

- språk (ordforråd, grammatikk, tekststruktur)
- hvordan tekster anvendes for ulike formål i ulike sosiale og kulturelle sammenhenger
- om ulike sjangre

Prosesskapasitet f.eks.

- sette seg mål for skriveprosessen
- analysere hvordan teksten kan tilpasses mottakere
- generere innhold
- Strukturere teksten
- vurdere egen tekst
- revidere egen tekst
- ferdigstille teksten (sjekke rettskriving, tilpasse layout)

Holdninger til skriving f.eks

- Å ha tro på egen evne til å mestre skriveprosessen
- Å være motivert for å gjennomføre skriveprosessen
- Å ha vilje til å anvende kunnskap og ferdigheter for å lære
- Å være innstilt på å lære, kommunisere og samhandle med andre

Prinsipper for god skriveopplæring

Skrive mye i alle fag på fagenes premisser, og bruke skriving i kunnskapstilegnelsen

Underveisvurdering for å fremme elevenes skriveutvikling

Gi elevene strategier de kan ta i bruk når de skriver

Gi rammer som støtte for elevenes skriving

Skape et klasserom der en diskuterer tekst og skriving

Skriving som grunnleggende ferdighet

Skriving er et redskap for å lære, samtidig som skriving også er et redskap for å synliggjøre kunnskap i ulike fag.

1 Fem prinsipper for god skriveopplæring

 70 min

Fagfilm: Fem prinsipper for god skriveopplæring

12 min

Tekstseminar: Fem prinsipper for god skriveopplæring

40 min

Fagfilm: Tenkeskriving og presentasjonsskriving

6 min

Fem prinsipper for god skriveopplæring: Tenkeskriv

8 min

Fem prinsipper for god skriveopplæring: Prøv ut i praksis

4 min

Om å se sammenheng og skrivingens rolle i læreplanen (naturfag)

Naturvitenskapelige praksiser og tenkemåter (kjerneelement)

Elevene skal oppleve naturfag som et praktisk og utforskende fag. Elevene skal gjennom opplevelse, undring, utforskning og erfaring forstå verden omkring seg i et naturvitenskapelig perspektiv. Ved å arbeide praktisk og ved å lage egne modeller for å løse faglige utfordringer, kan elevene utvikle skaperglede, evne til nytenking og forståelse av naturfaglig teori.

Naturvitenskapene har et spesielt språk og fagspesifikke måter å tenke på for å forklare fenomener og hendelser (...)

Resterende kjerneelementer: *Teknologi - Energi og materie - Jorda og livet på jorda - Kropp og helse*

Skriving i naturfag

Å kunne skrive i naturfag er å formulere spørsmål og hypoteser og skrive naturfaglige forklaringer basert på evidens og kilder. Det innebærer også å beskrive observasjoner og erfaringer og å formulere og argumentere for synspunkter.

Utviklingen av skriveferdigheter i naturfag går fra å bruke tegninger og tekst til gradvis å ta i bruk mer presist naturfaglig språk, inkludert figurer og symboler. Dette innebærer å kunne skrive stadig mer komplekse tekster og benytte ulike teksttyper som bygger på kritisk og variert kildebruk tilpasset formål og mottaker.

Underveisvurdering

Elevene viser og utvikler kompetanse i naturfag på 1. og 2. trinn når de tar i bruk relevante naturfaglige begreper gjennom utforskning, lek, samtaler og presentasjoner. Elevene viser og utvikler også naturfaglig kompetanse når de jobber utforskende og praktisk med faget. Videre viser og utvikler de kompetanse når de undrer seg, stiller spørsmål og beskriver observasjoner og erfaringer.

Hvor blir vannet av når klær tørker?

Eleven skal kunne (LK20) :

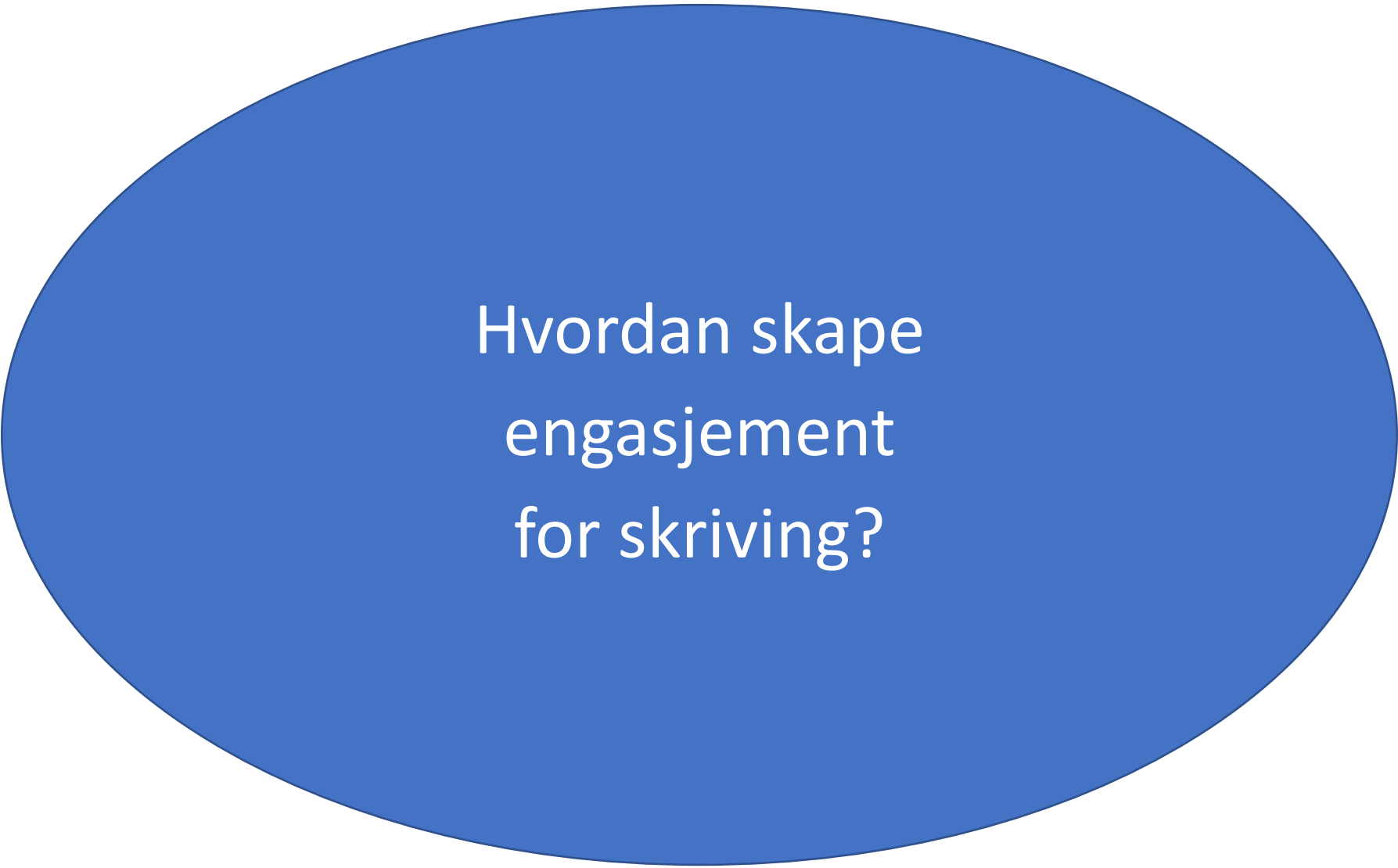
- **undre seg, utforske og lage spørsmål**, og knytte dette til egne eller andres erfaringer
- **utforske og beskrive** observerbare egenskaper til ulike objekter, materialer og stoffer (...)
- **presentere funnene sine** og beskrive hvordan eleven har kommet fram til dem.

Beskrivelse:

- Samtale med støtte i en grubletegning:
  - *Hvilken hypotese tror dere er stemmer?*
  - *Hvordan kan vi finne ut om det stemmer?*
- Fukt to like plagg. Hva tror dere skjer? Formuler en hypotese
- Skriv hypotesen
- Observer i noen dager
- Diskutere det som har skjedd
- Illustrere og skrive rapport med støtte i hjelpespørsmål
- Del tekstene

(For å skape variasjon kan elevene få tørke sokkene på forskjellige måter)

Hvordan skape
engasjement
for skriving?

En motivert elev, er en elev som har lært hvordan han skal takle de utfordringer som dukker opp når han skriver. Det er en elev som vet hva han skal skrive om, og hvordan han kan bruke de ressursene som er nødvendige. En motivert elev er ikke nødvendigvis en som liker å skrive, men det er en elev som er villig til å bruke de verktøyene eller strategiene som er nødvendige for å skape en tekst han blir fornøyd med.

Boscolo, 2009)

Meningsfull skriveopplæring

- Et trygt og støttende skrivemiljø.
- Iscenesett skrivesituasjoner hvor elevene ønsker å ta skrifta i bruk (formål).
- Skriveoppgaver hvor alle kan nå målet, men på ulikt vis. Oppgavene bør være tydelige og relevante.
- Grundig arbeid i førskrivingsfasen (emnehjelp).
- Lærer støtter underveis i skrivinga.
- Skriveopplæring bør først og fremst foregå på skolen.

Beskrive og fortelle muntlig og skriftlig (LK20)

Beskrivende tekster

- Naturfagsrapporten
- Etterlysningsplakat
- Beskrive en superhelt
- Beskrive en leke
- Instruks til barnevakten

Fortellende tekster

- Lesestopp som inspirasjon til skriving

Tyven som stjal
gitaren til læreren

Skriveoppdrag: Du skal skrive en etterlysningsplakat slik at tyven kan bli gjenkjent og fanget.

Hvordan så tyven ut? → Grammatikk i kontekst

Beskriv en superhelt

Mål: skrive en beskrivende tekst om en superhelt de selv har laget. Teksten kan inneholde både beskrivelse av superheltens utseende og hvilken superkraft den har.

1. Lag karakter
2. Beskriv karakteren
3. Del tekster,
f.eks. ved å lage en utstilling

Beskriv en leke

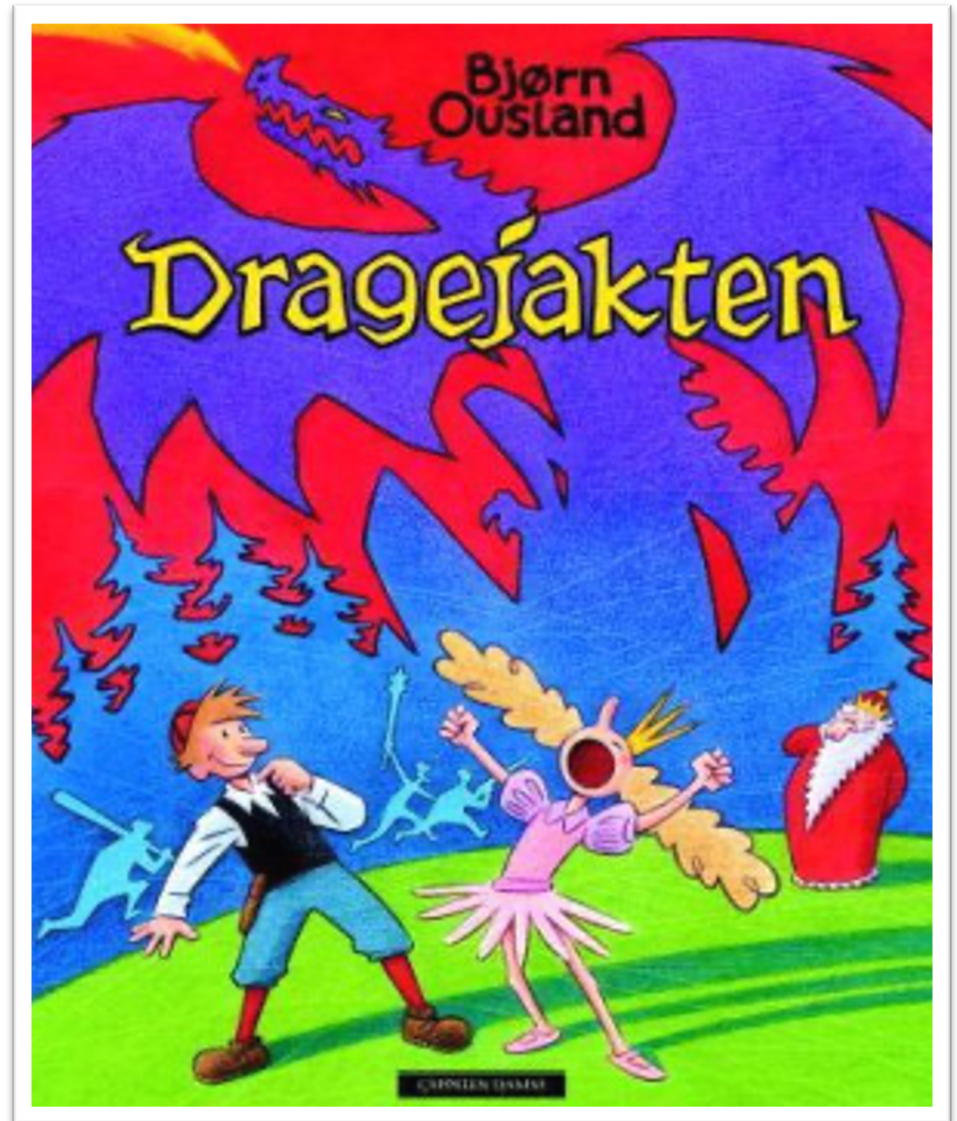
- Alle elevene har hver sin leke
- Elevene beskriver leken sin, men uten å røpe hva slags leke det er. De må på forhånd få vite hva tekstene skal brukes til.
- Lærer kan lage en gjettelek ved å lese tekster høyt. Elevene skal gjette hvilken leke som beskrives.

Skriv instruksjon til en barnevakt

- Lærer informerer om skriveoppdraget
- Lærer modellerer ved å beskrive muntlig og ved å tegne sin skisse
- Kort idémyldring om av hva en kan gjøre sammen med en barnevakt
- Eleven tegner sine skisser
- Læreren modellerer tekstskriving. Eleven kommer med innspill
- Elevene skriver sine instruksjoner
- Elevene ferdigstiller
- Tekstene deles med foresatte/barnevakten

Billedbok som
ramme for
skrivning
(lese- og
skrivestopp)

Ulike tilnærminger til skriving
Å iscenesette skriveaktiviteter
Å støtte elevene under skriving

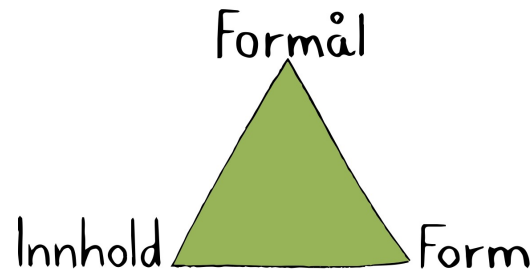
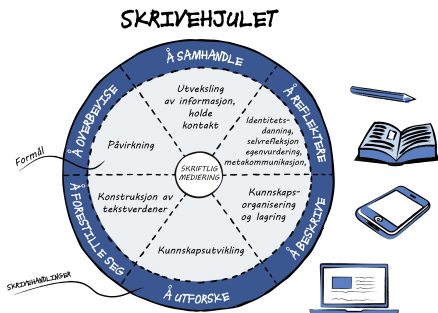
Språksyn

Funksjonelt?

- vektlegger språklig samhandling i meningsfylte kontekster.

Formelt?

-skrivningens formside er i fokus. Det er vanskelig å finne studier som støtter at «negativ» tilbakemelding eller at retting av feil fører til læring.

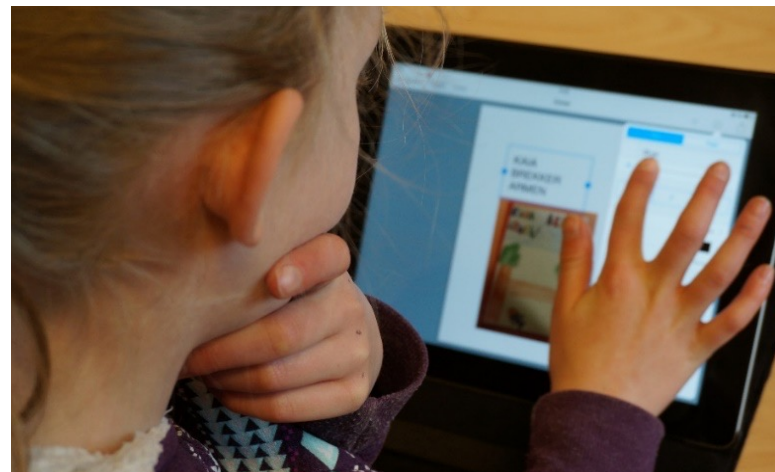
- Forfatteren skriver for en mottaker (bruker skrift)

- Språkforskeren utforsker og oppdager

Hvordan tilrettelegger du for at elevene får være i de ulike rollene i løpet av ei skoleuke?

- Øveskriveren trener på delferdigheter/kode-kompetanse

(Bjerke & Johansen, 2020, s. 89)

Hvilke tilnærminger ønsker vi å bruke?

- Det er viktig med variasjon.
- Alle metoder har sine muligheter og begrensninger.

- Rammelek
- Oppdagende skriving
- Forlag som metode
- Veiledet skriving

Andre:

- Sjangerpedagogikk
- STL+
- iMAL
- ?

Rammelek

Stig Brostrøm (2002) definerer rammelek som en lek som barn og voksne sammen planlegger med bakgrunn i fellesopplevelser og erfaringer. Det er viktig at barna både får medvirke på innhold og bli personlig involvert i rammene for leken. De bør få være med på å bestemme lekemiljøet, roller, regler og mulige handlinger. I rammeleken skal alle få mulighet til å delta på varierte aktiviteter som inngår som en naturlig del av leken. Det er barna som skal styre leken.

Gjennom rammelek kan barn få mulighet til å utvikle mellommenneskelige relasjoner, samtidig som de også får bruke språket aktivt når de er i interaksjon med andre. Språket brukes både til å forhandle, avtale og kommunisere. I takt med både lekerfaringer og alder, så blir leken mer og mer målrettet. Den blir også i større grad knyttet mer opp til virkeligheten, og gjerne ved at de imiterer voksne.

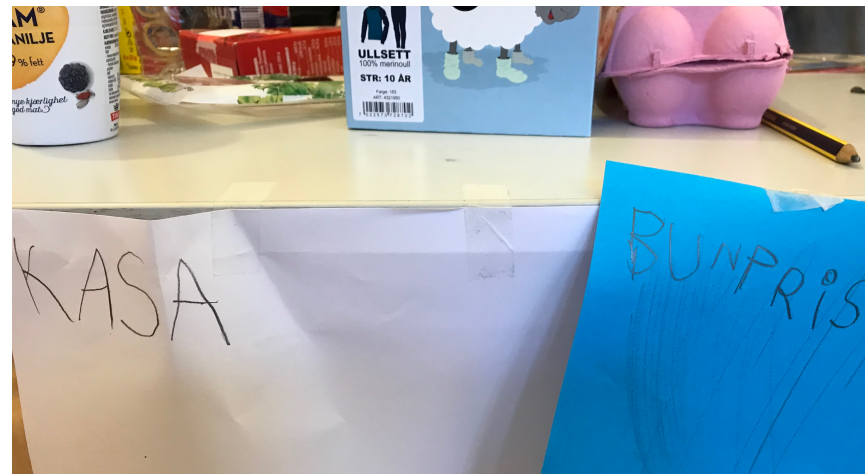
Flyplasslek

- Pass - navn
alder
- Billetter - navn
steder
- Bagasjelapper –
med navn
- Sende kort
- Meny
- osv.

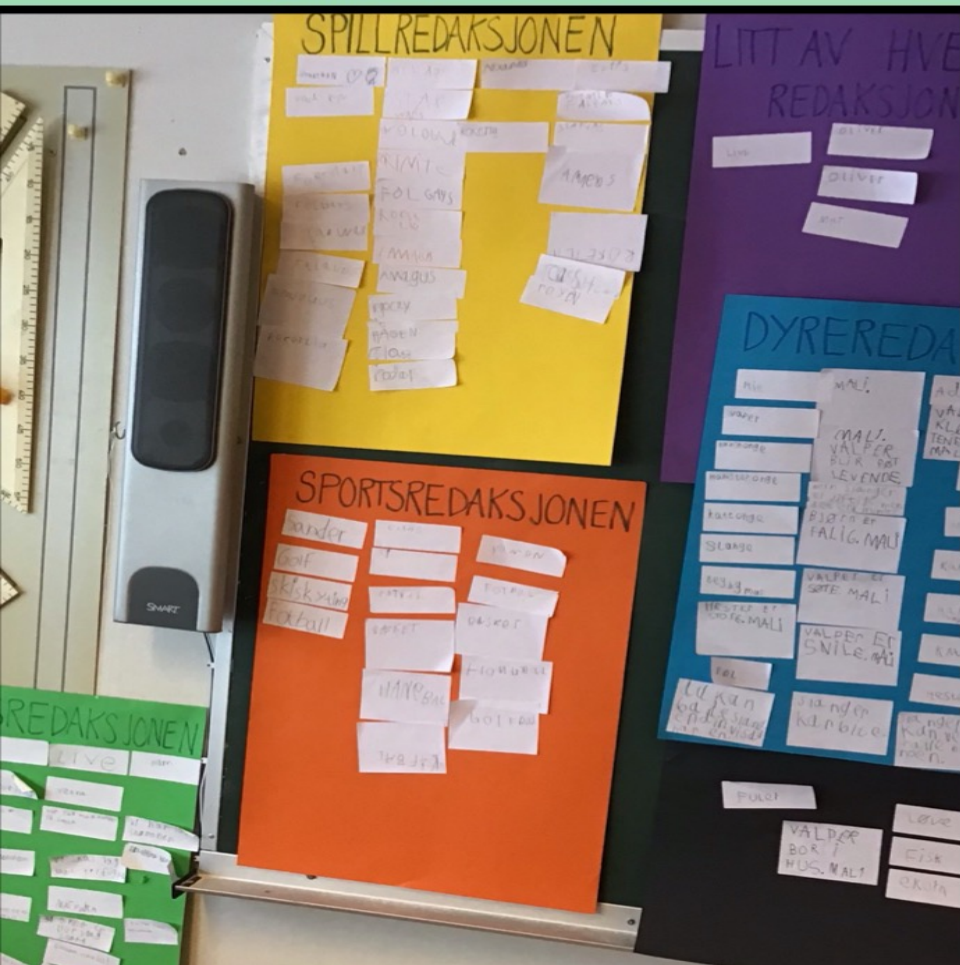
MELIS
LØVBIF
TACO
GRANDIOZA
KYLLING OG CHIPS
?

KUEKZET
12 BRØD

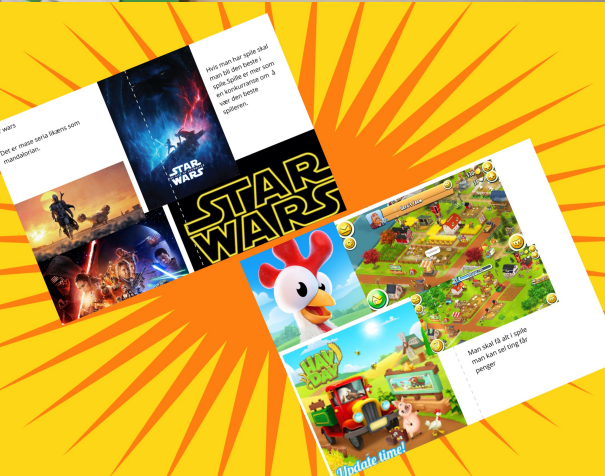
Handlelister fra
butikklek

Siste kamp som ble spilt mellom Tottenham og Liverpool, var 28. februar. Da vant Liverpool 3-1

Avisredaksjoner:

- Nyheter
- Spill
- Dyr
- Sport

Hamstere er veldig søte men pass opp de biter!

Dalmatinervalper blir som regel født helt hvite og uten svarte flekker.

Marken graver seg ned i jorda.

Kattunger er rå søte 🐱.

Slanger er veldig farlige dyr de er sterk nok til å drepe en løve.

Verdens minste hund er en beby skovava.

Tarantella er veldig farlig hvis den spruter gift på menneskene så kan menneskene dø.

Lærer i rolle som
sjukehusdirektør

SJUKEHUSLEIK

Yrke/elev:

- Lege
- Sjukepleiar
- Pasient
- Apotekar

Elevaktivitetar:

- Ta røntgen
- Ta blodprøve
- Dela ut medisinar
- Legesjekk
- Dela ut mat
- Laga medisinar (apotek)
- Pasientar/lege/sjukepleiar

Skriveaktivitetar:

- Skriva namn på pasientane
- Teikna røntgenbilete
- Laga og fylla ut blodprøveskjema
- Laga reseptar
- Skriva namn på medisinar
- Skriva sjukejournal
- Meny

Lærer i rolle som
flyplassjef

FLYPLASSLEIK

Yrke/elev:

- Flygar/flyvert
- Politi
- Reiseleiar
- Bankfunksjonær
- Caféeigar
- Flyteknikar

Elevaktivitetar:

- Teknisk sjekk av flyet
- Selja billetter
- Sjekka inn bagasje
- Kontrollera pass
- Styra flyet

Skriveaktivitetar:

- Laga billetter
- Laga reklameplakatar
- Laga pass
- Laga merke til bagasjen
- Laga og fylla ut skjema til teknisk flysjekk
- Laga pengar
- Senda kort?

Lærer i rolle som
redaktør

AVIS- REDAKSJONEN

Yrke/elev:

- Journalist
- Redaktør
- Resepsjonsvakt

Elevaktivitetar:

- Laga avis. Gjerne klippa og lima frå ulike blad og aviser.
- Ta telefonen

Skriveaktivitetar:

- Skriva nyheiter
- Teikna nyheiter
- Skriva annonser, kjøp og sal
- Skriva beskjedar

Leik og Læring

Grunnleggjande lese- og skriveopplæring på 1. trinn

Lærerrollen under rammelek

- Lærer lar elevene få styre leken.
- Lærer kan være medleker.
- Lærer leder elevenes oppmerksomhet mot skriftlige aktiviteter, men må samtidig være oppmerksom på lekens dynamikk.
- Lærer veileder elevene når de ber om hjelp, og inntar rollen som tilrettelegger pådriver og inspirator.
- Lærer observerer elevens skriveutvikling og skriverutvikling.

*Oppdagende
skrivning*

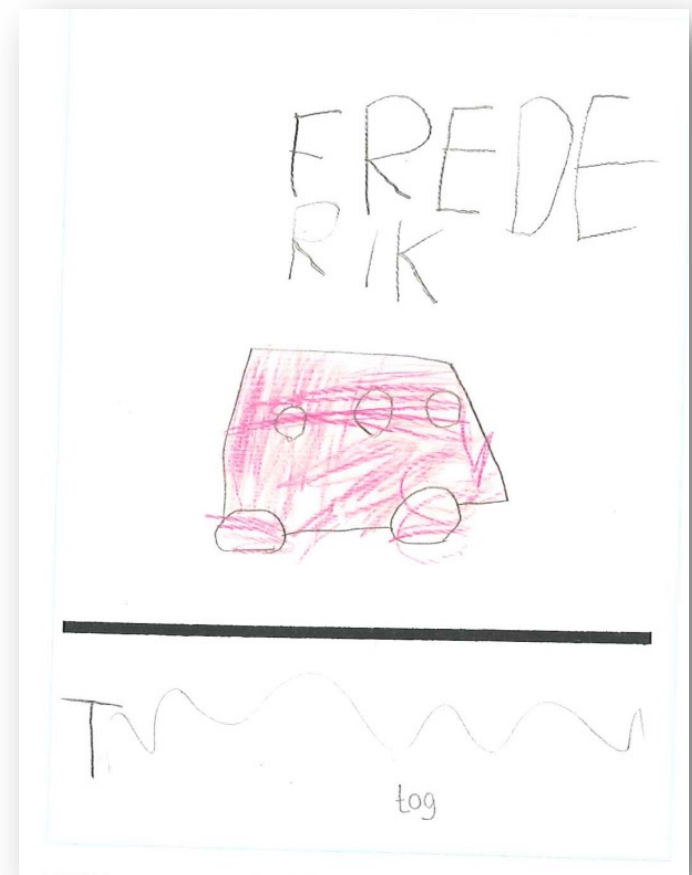
Oppdagende skriving

- Barna skal oppdage skriftens lydprinsipp ved selv å eksperimentere gjennom å skrive
- Ved å respektere at selv den mest skriblende skrift har et budskap som kan leses, bekrefter man for barnet at skriving er et redskap for kommunikasjon

Metoden oppdagende skriving

- **Opplevelse**
- **Samtale:**
Felles samtale om opplevelsen.
- **Modellering:**
Den voksne viser et eksempel for å inspirere barna.
- **Tegn og skriv:**
Barn tegner og skriver om opplevelsen
- **Øversettelse/ veiledning:**
«*Barneskrift*» oversettes til
«*Voksenskrift*»
- **Publisering:**
Tekstene deles

*Forlag
som metode*

- Læreren er forlagssjef
- Elevene er forfattere som utgir bøker
- Bøkene blir godkjent av forlagssjefen
- Ulike typer støtte og samtaler underveis
  - Individuelt tilpassa og gir rom for læringsdialoger
- Publisering

Læreren leser bøkene høyt for klassen med eleven synlig til stede. På den måten kan læreren gi teksten en «rettferdig» framføring. Det betyr at man bruker den beste framføringsstemmen sin, og at man legger til ord som mangler.

*Veiledet
skrivning*

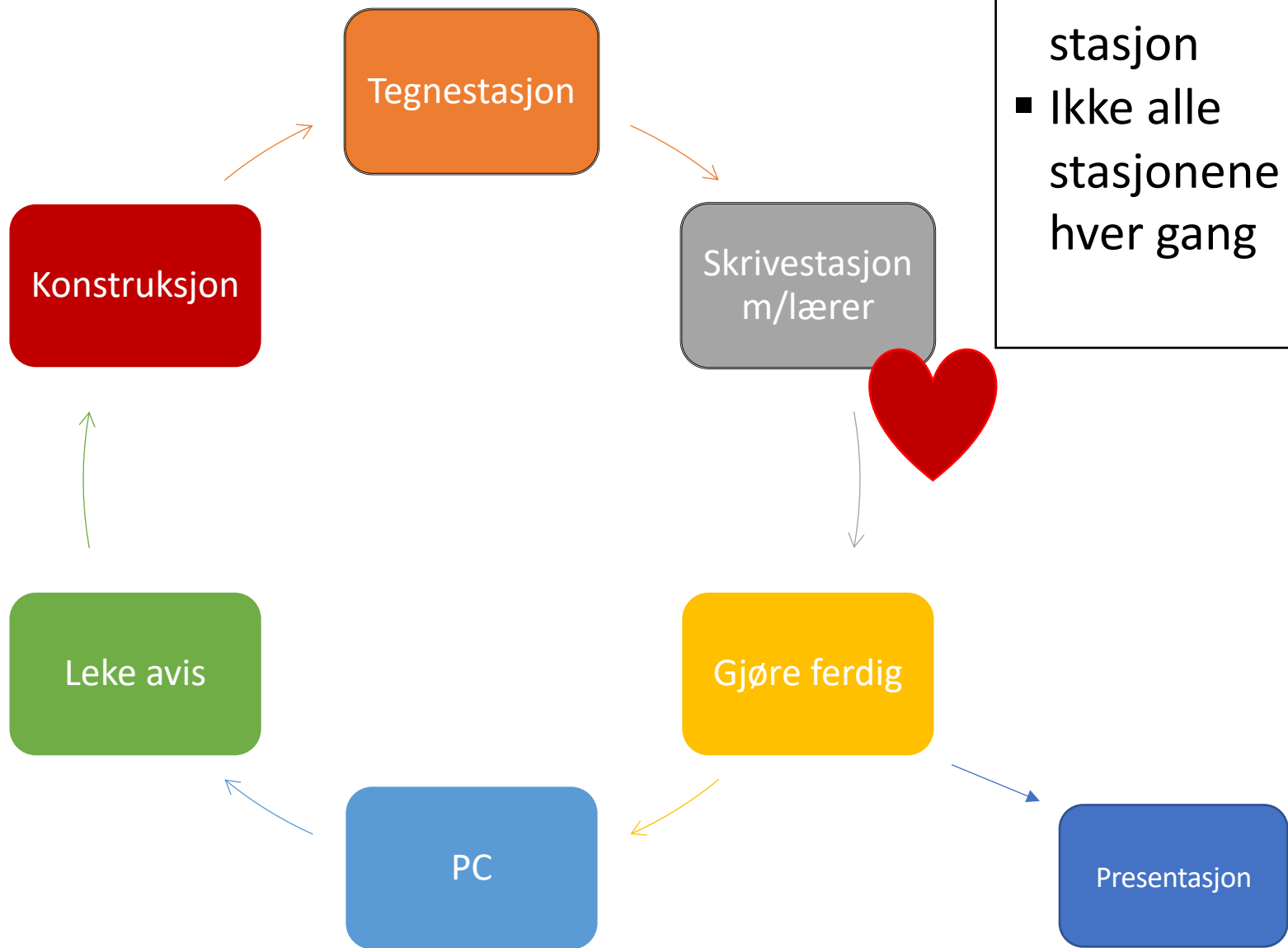
Skrivestøtte i en liten gruppe

- 1. Introduksjonsfase** (emnehjelp): En kort delt fellesopplevelse som skaper engasjement for skriving. Denne fasen inneholder både faglig og språklig informasjon, men gir også rom for mer uformelle innspill.
- 2. Samtalefase:** Lærer og elever drøfter hvordan fellesopplevelsen kan bli til en tekst, formål med teksten og hva de kan skrive om. Eleven får komme med innspill.
- 3. Skrive- og veiledningsfase** (20-25 min): Elevene får veiledning av lærer mens de skriver. Lærer stiller spørsmål for å få elevene til å tenke over språklige valg og strategibruk.
- 4. Deling av tekster:** Elevene får oppleve at tekstene deres når et «publikum».

- Lærer har en sentral rolle som veileder (setter mål og gir eksplisitt opplæring i skriving)
- Veiledningen skjer mens elevene skriver (elevene må få delta og oppdage)

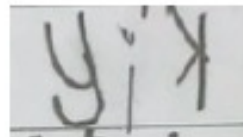

Bokstavhjelper

- Gi elevene opplæring i bokstavhjelperen
- Bokstavhjelperen må være tilgjengelig – hjemme og på skolen
- Oppfordre til å bruke læringspartner som støtte

 a	 b	c	 d	 e	 f	 g	 h
 i	 j	 k	 l	 m	 n	 o	 p
q	 r	 s	 t	 u	 v	w	x
y	z	æ	 ø	 å	<p>Sammensatte grafem hj hv gj ng skj kj sj</p> <p>Diftonger ai ei øy au</p>		

1
2
3

LEKE AVIS:

- Skrive nyheter
- Skrive ulike annonser
- Værmelding
- Klippe og lime fra aviser/blader

Samtale

- Hvilke tilnærminger til skriving har dere på din skole?
- Hvilket språksyn kommer til syne?
- Del erfaringer

- Rammelek
- Oppdagende skriving
- Forlag som metode
- Veiledet skriving

Andre:

- Sjangerpedagogikk
- STL+
- iMAL

- ?

Leseopplæring

Fonologisk
bevissthet

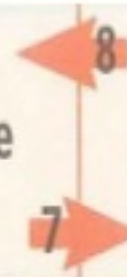
Ordavkoding

Leseflyt

Leseforståelse

Leseinteresse

Leseferdighet: den tekniske delen av lesinga (ordavkoding, leseflyt og lesehastighet).

Leseforståelse: skape mening av det vi leser og er derfor nøkkelen til å få kunnskap, informasjon eller opplevelser i møte med nye tekster (tolke, resonnere og trekke slutninger).

Lesekompetanse: tekstforståelse, lesestrategier, holdninger til lesing. Evne til å bruke lesing i ulike sammenhenger.

Motivasjon og engasjement er avgjørende både for evnen og viljen til å lese.

(Roe, 2014)

Å avkode matematikkoppgaver

- Det er ganske mye tekst i matematikk, og tekstene er ofte multimodale og består både av verbaltekst, symboler og tegninger.
- Elevene må lære seg å lese nøye for å finne det matematiske problemet.
- Det kan være lurt å lese høyt for å sjekke om en har forstått oppgaven.

(Jannike Ohrem Bakken, HiV)

Fartsblind leseopplæring handler om at fokuset i for stor grad rettes mot å lese fortest mulig.

(Edle Bentsen, UiS)

Dette er ikke en god lesestrategi i matematikk.

Hva måler Carlsten?

Nyere leseforskning (Bremholm, 2020)

- En balansert tilnærming
- Systematisk arbeid med fonologisk bevissthet kombinert med bruk av språket i meningsfylte aktiviteter
- Leseferdighet henger sterkt sammen med skriveferdigheter og muntlige ferdigheter
- Differensiering

Hva gjør gode leselærere?

- Eksplisitt og systematisk opplæring (meningsfylte aktiviteter)
- Vekt på litteratur
- Mye lesing og mye skriving (daglige skriveaktiviteter med sterk fokus på skriving for å kommunisere)
- Differensiering
- Positivt læringsmiljø (god klasseledelse, selvregulering og samarbeid)

-> Balansert undervisning

(Bremholm, 2020)

Balansert leseopplæring

PHONICS:

- Koble bokstav-bokstavlyd
- Teknikk må læres
- Trinnvis utvikling
- Avkoding av enkeltord

Syntetisk

Analytisk

- Helordsmetode
- Snakking
- Kommunikasjon
- Meningsfulle tekster

WHOLE LANGUAGE:

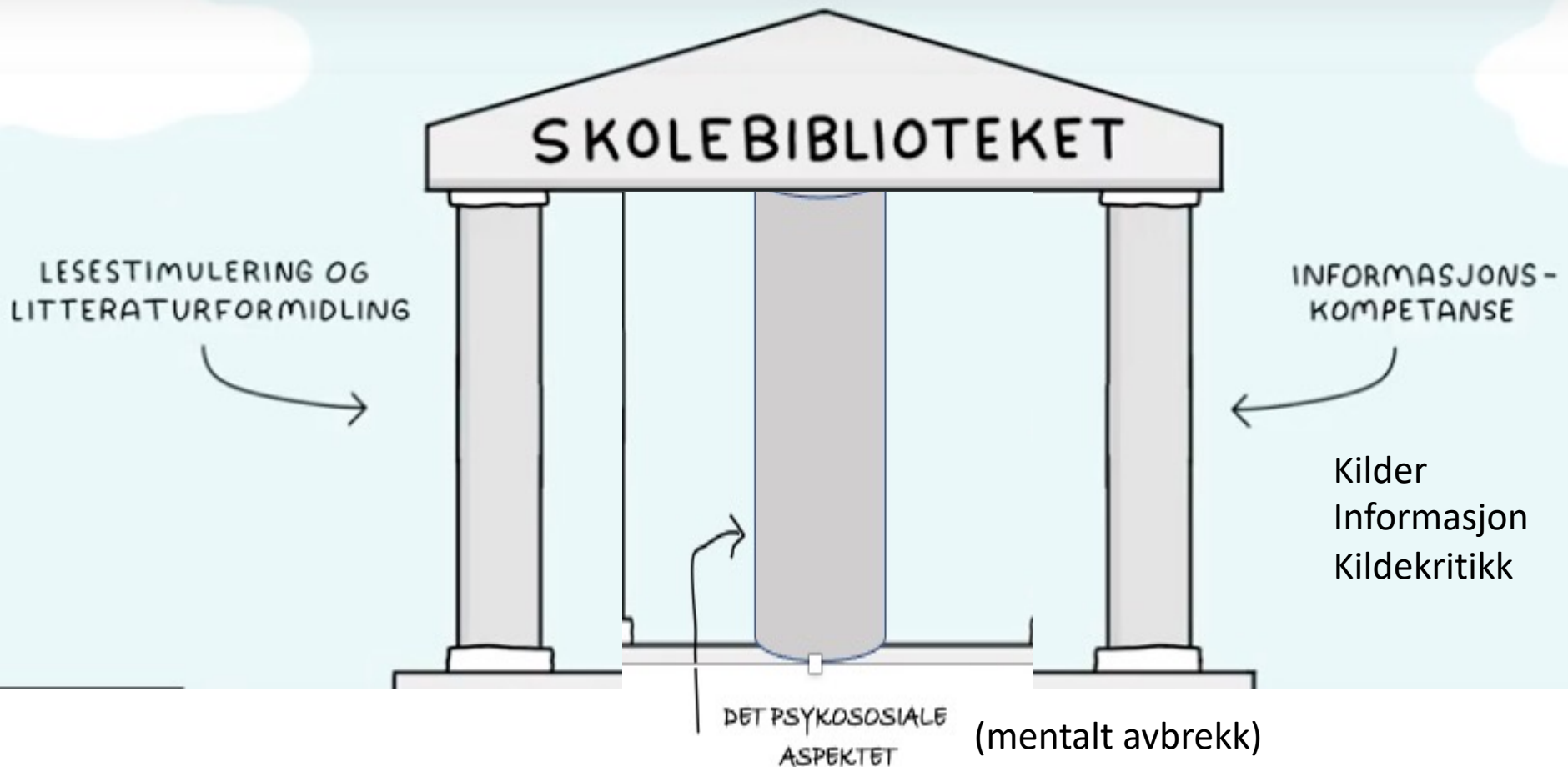
Tid og rom for lesing

- Prioritere lesing
- Nok tid til egen lesing
- Fast lesetid på timeplanen
- Rett bok til rett lesar
- Formidle litteratur
- Dele leseopplevelser

(Oddny Solheim, UiS på Lesekonferansen 2021)

RETT BOK TIL RETT ELEV....

Lesestimulering: Motivere elevene til å lese (individuell lesing)

Litteraturformidling: Læreren formidling av litteratur

Møt Viggo!

- En rampete og nysgjerrig venn som skryter mye. Har høy selvtillit, men lav selvinnsikt! Viggo skal lære å lese og skrive. Han elsker bøker og trenger hjelp til mye.

Kan Viggo lese små bokstaver? Eller må jeg skrive store bokstaver?

Hva er yndlingsfargen til Viggo? Hvilke farger kan jeg bruke for at han skal bli glad?

Den gode tekstsamtalen

En tekstsamtale er en samtale, dialog eller diskusjon med utgangspunkt i en felles tekst eller flere tekster om samme tema. Der målet er å forstå eller lære fra teksten.

Forskning viser at gode tekstsamtaler påvirker implisitt leseforståelsen ved at de virker positivt inn på lesemotivasjon, forkunnskap, ordforråd og strategibruk, noe som igjen påvirker leseforståelse

Lærer bør unngå de tradisjonelle IRE-samtalene (Initiere-Respons-Evaluering).

*Hvordan få
med alle?*

(Andreassen, 2014)

Lesesenteret
Nasjonalt senter for
leseopplæring og leseforskning

Universitetet i Stavanger

Hvordan planlegge for høytlesing?

Av Toril Frafjord Hoem

<https://www.uis.no/nb/forskning/fa-mer-utbytte-av-hoytlesingen>

Gode høytlesingsøker avhenger av flere faktorer. Både valg av bok, måten boka deles på og ikke minst kvaliteten på dialogen mellom elever og lærer under høytlesingen har stor betydning for elevenes læring og utvikling. Høytlesingsøktene bør derfor planlegges nøye og ikke bare være en del av spiseøktene. Her er noen forskningsbaserte tips:

BOKVALG:

- Velg bøker som elevene kan engasjere seg i og som gjenspeiler et mangfold av sjangre og tema.
- Velg bøker som har potensial for ulike typer læring f.eks. alfabetbøker for å utvikle bokstavkunnskap, rim for å utvikle fonologisk bevissthet, sakprosa for å utvikle emnekunnskap, fagspesifikt vokabular eller fagspesifikke tenkemåter, skjønnlitteratur for å utvikle litterær kompetanse og empati eller bøker som kan fungere som modelltekst for elevenes skriftlige tekster.
- Støtt deg på anbefalte litteraturlister som f.eks.
  - www.xn--slvberget-l8a.no/Anbefalinger/Lesetips-for-barn-og-unge
  - barnebokinstuttet.no/lesetips/
  - lesesenteret.uis.no/boktips/
  - www.nynorsk bok.no/
- Velg gjerne bøker med rike illustrasjoner som elevene selv kan låne og lese etter høytlesingsøkta.

FORBEREDELSE:

- Bestem hva som skal være målet for lesingen og hvordan dette skal kommuniseres til elevene.
- Bestem hvordan boka skal leses. Skal boka f.eks. leses for hel klasse eller for en gruppe elever? Skal boka brukes til veiledet lesing på lærerstyrt stasjon?
- Bestem hvordan elevene skal sitte. Noen ganger kan elevene kanskje flytte fra stoler og pulter og sitte på puter eller tepper på golvet eller de kan sitte i lesestole tett inntil læreren.
- Sørg for at alle elevene kan se teksten.
- Øv deg på høytlesingen slik at du er forberedt på å variere stemmen og kan bringe teksten inn i klassen med god leseflyt.
- Bestem sammenhengen mellom høytlesingsøkta(e) og elevenes selvstendige lesing og/eller skriving etter at du har lest.

FORBERED FOR ENGASJEMENT OG DIALOG:

- Planlegg lesestopp for å engasjere elevene på ulike måter f.eks. ved å be dem finne bokstaver som de kan, knipse med fingrene når et bestemt ord blir lest .... eller ved å stille ulike typer spørsmål for å engasjere elevene og fremme leseforståelsen. Husk at åpne spørsmål gir rikere svar fra elevene!
- I stedet for spørsmål kan man også modellere tenkemåter f.eks. «Jeg lurer på om ..., Jeg syntes det var veldig morsomt at...», eller stoppe opp ved antatt vanskelige ord og gi korte ordforklaringer eller eventuelt sammen finne ut hva ordet betyr i akkurat denne teksten.
- Skriv gjerne spørsmål eller kommentarer på gule lapper og plasser dem på baksidene for å huske hva slags spørsmål du har planlagt å stille eller hva slags refleksjoner du ønsker at elevene skal være med på. Men juster spørsmålene og kommentarene etter responsen fra elevene.

ULIKE TYPER SPØRSMÅL:

Faktaspørsmål:

- Når foregår historien?
- Hva slags dyr er dette?

Vokabular:

- Hva tror du ordet .... betyr?

Tolkespørsmål:

- Hvorfor gråter ...?

«Tekst til selv»-spørsmål:

- Hva ville du gjort hvis ...

«Tekst til tekst»-spørsmål:

- Likner dette på noe annet vi har lest?

«Tekst til verden»-spørsmål:

- Kunne dette ha skjedd i virkeligheten?

Å gjette fortsettelsen:

- Hva tror du kommer til å hende nå?

Egne meninger

- Hva synes du om dette?
- Hvordan likte du boka? Hvorfor?

«Forfatter»-spørsmål:

- Hva ville du at ... skulle gjort nå, hvis det var du som skrev historien?

Spørsmål til stil og språk

- Hvorfor ler vi av denne boka?
- Hvorfor er det noe som står med store, fete bokstaver?

Film: Høgtlesing og den litterære samtalen – del 1

I denne filmen presenterer Anne Håland, førsteamanuensis ved Lesesenteret, korleis de kan arbeide med høgtlesing og litterære samtalar.

(**Merk:** I filmen vert det vist til eit utdrag frå KL06. Denne teksten samsvarar i stor grad med innhaldet i KL20, kjerneelementa for norskfaget; tekst i kontekst.)

Stasjonsarbeid

- Hva er bakgrunnen for stasjonsundervisning som metode?
  - New Zealand -> Nylund-modellen
- Hva er stasjonsundervisning og hvorfor bruke stasjonsundervisning som metode i begynneropplæringen?
- Hvordan organisere og planlegge stasjonsundervisning?

1

Hva er stasjonsundervisning?

I denne økta skal vi se nærmere på hva som ligger til grunn for stasjonsundervisning som metode, hvorfor stasjonsundervisning er en god metode i begynneropplæringen og hvilke suksesskriterier lærere som har brukt stasjonsundervisning lenge, peker på.

 56 min

▷ Åpne

Språkløyper- begynneropplæring

2

Hvordan bruke stasjonsundervisning?

I denne økten skal vi se nærmere på hvilke oppgavetyper som kan være gode å bruke i stasjonsundervisningen, og hva lærere må tenke på når en planlegger innholdet i stasjonsundervisning. Dette blir presentert med bilder fra en 1. og en 2. klasse.

 70 min

▷ Åpne

Foreldreinvolvering

Faglig oppdatering
lærere

Early Years
Literacy Program

Stasjonsundervisning

Ekstra oppfølging av
elever som trenger
det

Hva er stasjonsundervisning?

- Klasserommet organiseres i læringsstasjoner
- Elevene arbeider i grupper
- Flere og varierte tilnærminger til å nå læringsmålene

Hvorfor stasjonsundervisning?

- Tilpasset opplæring
- Variasjon
- Samarbeid og individuelt arbeid
- Korte økter og hyppige skifter

(Språkløyper)

Suksessfaktorer:

- Meningsfylte lese- og skriveoppgaver.
- Elevene får modellert hvordan de skal løse oppgavene.
- Elevene vet hva de skal gjøre og hva de skal lære.
- Elevene får mange erfaringer med arbeidsmåten (forutsigbart).
- Et godt organisert klasserom.
- Bruke tid på å innarbeide rutiner for gjennomføringa.
- Elevene får samhandle, og det er derfor ikke et mål om at det skal være helt stille.

Fagfilm: VEILEDET LESING

<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaring/lesing-i-begynneropplaringa/veiledet-lesing/fagfilm-veiledet-lesing-article99968-18130.html>

Stasjonene

- Lærerstasjon
- Lesestasjon
- Skrivestasjon
- Datastasjon
- Lekestasjon

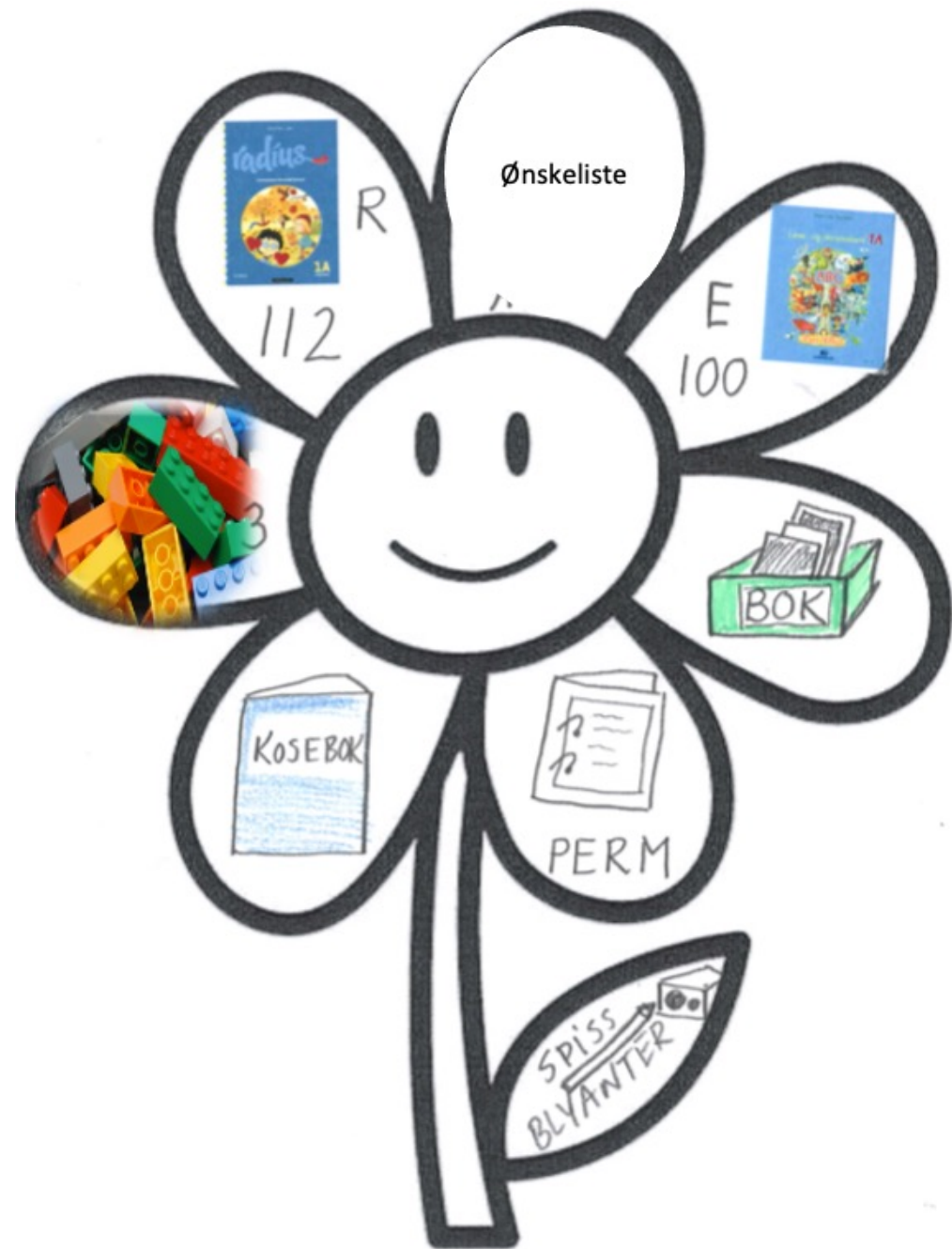
Lærerstasjonen er «hjertet» i metoden, men må man organisere stasjonsarbeid for å få til en lærerstasjon?

MatMons liker mus,
men ikke til middag

Hva liker MatMons
å spise til middag?

(Språkløyper)

Hva med å la elevene få rom for lek eller valgfrie aktiviteter når andre elever får veiledning?

Samtale:

Hva kjennetegner leseopplæringa ved din skole?

- *Hvilken tilnærming bruker dere?*
- *Hvordan organiserer dere opplæringa?*

Mellomarbeid til 22.11.21

Velg minst en av skriveaktivitetene som har blitt presentert i dag:

- Forskerrapport i naturfag
- Rammelek
- Etterlysningsplakat
- Beskrive en karakter
- Skrive instruksjon til en barnevakt
- Bruke lesetopp som inspirasjon til skriving

**Hvordan legge til rette for at elevene skal oppleve skriveoppdragene som meningsfulle?
Hvordan organisere skriveøkta/skriveøktene?**

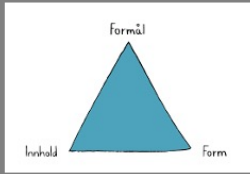
- Les artikkelen *Skriving fra første dag- hvis skolen er forberedt* av Iris Hansson Myran og Anne Håland: https://sprakloyper.uis.no/sites/default/files/2021-06/Skriving%20fra%20forste%20skoledagdag%20-%20Myran%20%26%20Haaland_0.pdf

- Ekstra: Se filmen «Balansert leseundervisning»:

<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/metodevalg-i-begynneropplaeringen/lesing-i-begynneropplaeringen/film-balansert-leseundervisning>

Skriveplanlegging	
Kompetansemål	
Skriveoppgave (tema og relevans)	
Formål og mottaker	
Innhold	
Form	
Organisering og utbedring (før, under og etter skriving)	

Skriveplanlegging

Kompetansemål

Skriveoppdrag
(konkret og relevant)

Formål og mottaker

Innhold

Form

Organisering og veiledning
(før, under og etter skriving)

- Forskerrapport i naturfag
- Rammelek
- Etterlysningsplakat
- Beskrive en karakter
- Skrive instruksjon til en barnevakt
- Bruke lesetopp som inspirasjon til skriving

Filmer:

- Fem prinsipper for god skriveopplæring:
https://www.youtube.com/watch?v=TPly6c1OMw4&feature=emb_logo
- Veiledet skriving:
<https://www.youtube.com/watch?v=WT8wKzcW2Gc&t=8s>
- Balansert leseundervisning:
<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/metodevalg-i-begynneropplaeringen/lesing-i-begynneropplaeringen/film-balansert-leseundervisning>
- Hva er stasjonsundervisning?
<https://sprakloyper.uis.no/barnetrinn/begynneropplaering/hva-er-stasjonundervisning/stasjonsundervisning/forelesning-hva-er-stasjonsundervisning>
- Språkløyper: Ulike tilnærminger til skriving:
<https://sprakloyper.uis.no/begynneropplaering/skriving-i-begynnaropplaeringa>

Litteraturliste:

Allard, B., Rudqvist, M. & Sundblad, B. (2006). *Den nye LUS boken. En bok om leseutvikling*

Bentsen, E. *Fartsblind leseopplæring*: <https://blogg.forskning.no/lesesenteret/fartsblind-leseopplaering/1095433>

Bjerke, C. & Johansen, R. (2020). *Begynneropplæring i norskfaget*. Gyldendal

Boscolo, P. (2009). Engaging and Motivating Children to Write. In R. Beard, D. Myhill, J. Riley & M. Nystrand, *The SAGE Handbook of Writing Development* (300-312). Los Angeles: SAGE.

Bremholm, J. (2020). *Evaluating textbooks for primary grade reading instruction: A usable heuristic for L1 education*. Contribution to a special issue Danish as L1 in a Learning Materials Perspective, edited by Jesper Bremholm, Simon Skov Foug, and Bettina Buch. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 20, 1-21.

Klæboe, G. & Sjøhelle, D.K. (2013). *Veiledet lesing og skrivning i begynneropplæringen*. Cappelen Damm Akademisk.

Korsgaard, K., Hannibal S. & Vitger M. (2011). *Oppdagende skrivning – en vei inn i lesingen*. Cappelen Damm AS.

<https://doi.org/10.17239/L1ESLL-2020.20.02.01>

McTigue, E. & Uppstad, P.H. (2019). Spelereglar for digitale lesespel. *Norsklæreren*.

Myran, I. H. & Håland, A. (2018). Skrivning fra første dag – hvis skolen er forberedt. *Bedre skole* (1) s. 51- 55

Myran, I.H. (2020). En analyse av metoden STL+ slik den er beskrevet i håndboka. *Bedre skole* (1), s. 66 -71

Korsgaard, K., Hannibal S. & Vitger M. (2011). *Oppdagende skrivning – en vei inn i lesingen*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Lundberg, I. & Herrlin, K. (2009). *God leseutvikling. Kartlegging og øvelser*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Lundetræ, K. & Tønnessen, F.F. (2014). *Å lykkes med lesing. Tidlig innsats og tilpasset leseopplæring*. Oslo: Gyldendal Akademisk. Kap. 3 – 9, 11.

Roe, A. (2008 og 2014). *Lesedidaktikk- etter den første leseopplæringa*. Oslo: Universitetsforlaget

Rydland Fjøsne, K.(2021). *Gøy! For man skriver til noen* . Master UiS.

Skaftun, A. (2014). Leseopplæring og fagenes literacy. I A. Skaftun, O. J. Solheim, & P. H. Uppstad (red.), *Leseboka: leseopplæring i alle fag på ungdomstrinnet* (1.utg.). Oslo: Cappelen Damm AS

Smidt, J. (2011). Ti teser om skrivning i alle fag. I: J. Smidt, R. Solheim og A. J. Aasen (red.) *På sporet av god skriveopplæring*. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 43–52.